

پروتکل الحاقی به پیمان نامه حقوق کودک «درباره فروش، فحشا و هرزه نگاری کودکان»، و بررسی الحاق ایران به آن

سید مسعود نوری

عضو هیأت علمی پژوهشی دانشگاه مفید

چکیده

بسیاری از پیمان نامه های مهم بین المللی دارای اسناد ضمیمه ای به نام پروتکل هستند که موضوعات سند اصلی را تشریح می کنند. برای کنوانسیون حقوق کودک نیز که بیش از هر سند بین المللی به امضای کشورها رسیده، دو پروتکل الحاقی تدوین شده است: یکی درباره بکارگیری کودکان در مناقشات مسلحانه و دیگری درباره خرید و فروش، خود فروشی و هرزه نگاری کودکان.

مجلس شورای اسلامی الحاق جمهوری اسلامی ایران به پیمان نامه حقوق کودک را تصویب کرده است. یکی از توصیه های کمیته حقوق کودک هنگام بررسی دومین گزارش ادواری ایران این بود که ایران پروتکل های مذکور را تصویب کند. مجلس شورای اسلامی در جلسه ۱۳۸۶/۵/۹ الحاق دولت ایران به پروتکل مربوط به فروش، فحشاء و هرزه نگاری کودکان را تصویب کرده است.

مقاله حاضر با مروری بر این پروتکل و مطالعه تطبیقی آن با قوانین موضوعه ایران، در صدد است این پرسش را پاسخ گوید که اجابت درخواست کمیته حقوق کودک و امضای آن پروتکل توسط دولت ایران، چه نتایجی در پی خواهد داشت؟ مطالعه مفاد پروتکل مذکور نشان می دهد الحاق جمهوری اسلامی ایران به آن افزون بر آنکه با موازین اخلاقی، مقررات موضوعه و رویه های عملی دولت ایران ناسازگاری ندارد، بلکه موجب ارتقای موقعیت بین المللی کشور نیز می شود. واژگان کلیدی: کودک آزاری، سوء استفاده جنسی در کودکان، اسناد بین المللی مربوط به مقابله با کودک آزاری، پروتکل الحاقی به پیمان نامه حقوق کودک درباره فروش، فحشاء هرزه نگاری کودکان و الحاق ایران به پروتکل.

مقدمه

معمولاً به قراردادها و موافقتنامه های مهم بین المللی، سند یا اسنادی با عنوان «پروتکل» ضمیمه می شود که برخی از مقررات قرارداد اصلی را تشریح می کند، چیزی به آنها می افزاید یا از ابهام های آنها می کاهد. برای «کنوانسیون حقوق کودک»^۱ نیز که بیش از هر سند بین المللی دیگری به امضای کشورها رسیده، و امروزه تقریباً همه دولت های جهان به آن پیوسته اند، تاکنون دو پروتکل الحاقی تدوین

شده است: یکی درباره به کارگیری کودکان در مناقشات مسلحانه^۲ (مصوب مجمع عمومی ملل متحد، ۲۵ می ۲۰۰۰ و لازم‌الاجرا شده از ۱۲ فوریه ۲۰۰۲) و دیگری دربارهٔ فروش، فحشا و هرزه‌نگاری کودکان^۳ (مصوب مجمع عمومی ملل متحد، می ۲۰۰۰ و لازم‌الاجرا شده از ۱۸ ژانویه ۲۰۰۲).

مجلس شورای اسلامی در تاریخ اول اسفند ۱۳۷۲ الحاق جمهوری اسلامی ایران به پیمان‌نامه حقوق کودک را تصویب کرده و این سند از تاریخ ۲۲ مرداد ۱۳۷۳ (برابر ۱۲ آگوست ۱۹۹۴) برای ایران لازم‌الاجرا شده است. در اجرای ماده ۴۴ پیمان‌نامه که دولت‌های عضو را مکلف می‌کند گزارش اقدامات خود در جهت اجرای پیمان‌نامه را از طریق دبیر کل سازمان ملل به کمیته حقوق کودک (که برابر ماده ۴۳ نهاد نظارتی پیمان‌نامه است) ارائه کنند، دولت ایران تاکنون یک گزارش مقدماتی و دو گزارش دوره‌ای به کمیته تقدیم کرده است.

کمیته حقوق کودک که دومین گزارش ادواری ایران را ۲۰ ژانویه ۲۰۰۵ بررسی کرده و ملاحظات خود درباره آن گزارش را در سند «CRC/C/15/Add.254» به تاریخ ۳۱ مارس ۲۰۰۵ منتشر نموده، در بند ۷۵ از بخش نهم^۴ به دولت ایران توصیه کرده، پروتکل‌های مذکور را تصویب کند.

مجلس شورای اسلامی در جلسه ۱۳۸۶/۵/۹ الحاق دولت ایران به پروتکل مربوط به فروش، فحشا و هرزه‌نگاری کودکان را تصویب کرده ولی تاکنون دربارهٔ پروتکل به کارگیری کودکان در مناقشات مسلحانه تصمیم‌گیری نشده است. پیوستن بهنگام، به چنین اسنادی (به‌ویژه پروتکل مربوط به فروش، فحشا و هرزه‌نگاری کودکان) که با ارزش‌های دینی و ملی ما سازگار است نشانهٔ دیپلماسی فعال کشور خواهد بود.

در این مقاله ضمن اشاره به تعریف، پیشینه، ابعاد، گونه‌های بارز و رایج کودک‌آزاری، تلاش‌های جهانی انجام شده و اسناد بین‌المللی تدوین شده برای مبارزه با سوءاستفاده جنسی از کودکان مطالعه می‌شود و با مروری بر قوانین داخلی، آثار پیوستن دولت ایران به «پروتکل الحاقی به پیمان‌نامه حقوق کودک دربارهٔ فروش، فحشا و هرزه‌نگاری کودکان» بررسی می‌شود.

فصل یکم: کلیات

الف) تعریف کودک آزاری

پیچیده و چندوجهی بودن مفهوم‌های اجتماعی در بیشتر موارد ارائه تعریفی جامع و مانع درباره

آنها را دشوار، و گاه غیر ممکن می‌سازد. کم نیستند مفهوم‌های آشنایی که هر روز آنها را به کار می‌بریم، ولی وقتی از ما تعریفی درباره آنها مطالبه شود، در می‌یابیم با تکلیفی دشوار روبه‌رو شده‌ایم؛ از مفاهیم گسترده‌ای چون فرهنگ، تمدن، آزادی، دین و عدالت گرفته تا مفاهیم محدودتری مانند عرف، تقصیر، مالکیت. «کودک‌آزاری» را نیز باید به این سیاهه افزود. به رغم آنچه در بدو امر به نظر می‌رسد، تعریف کودک‌آزاری و خشونت علیه آنان، امری دشوار است؛ زیرا ممکن است رفتاری که در نظر گروهی کودک‌آزاری و امری نکوهیده تلقی شود، در باور جماعتی دیگر، تربیت کودک و امری پسندیده به‌شمار آید. امکان دارد فعل یا ترک فعلی که به عقیده عده‌ای پرورش حس اعتماد به نفس کودک تلقی می‌شود، از سوی گروهی دیگر غفلت از مراقبت کودک تفسیر شود. این تفاوت دیدگاه‌ها و نگرش‌ها است که ارائه تعریفی جامع درباره کودک‌آزاری را سهل و ممتنع کرده است. ولی به هر روی باید بر قدر جامعی توافق کرد و بحث را بر پایه آن پیش برد. برخی از تعریف‌هایی که به نظر می‌رسد قابل اتکا باشد، از این قرار است:

۱. «کودک‌آزاری یا بدرفتاری با کودکان از دیدگاه روان‌شناسی، رفتاری است که به نوعی موجب آزار جسمی، ذهنی، عاطفی و روانی کودک می‌گردد و به رشد و سلامت او آسیب می‌رساند. سوءاستفاده از کودکان به هر شکل، استثمار کودکان در هر زمینه، و بی‌توجهی به کودکان به هر صورت، کودک‌آزاری محسوب می‌شود.»^۵

۲. هر جا که کودک نتواند از امکانات شایسته رشد خود برخوردار باشد، به طور ضمنی مورد کودک‌آزاری قرار گرفته است؛^۶

۳. در تحقیقی دانشگاهی نیز آمده است: هر نوع کوتاهی و غفلت یا ارتکاب هر نوع عملی که به نحوی به بهداشت و سلامت روانی کودک خطری برساند یا در آن خدشه وارد کند و مانع از رشد بهنجار وی شود، کودک‌آزاری قلمداد می‌شود؛^۷

۴. سرانجام در متنی آموزشی می‌خوانیم: «کودک‌آزاری رفتاری است که در آن کودک توسط اطرافیان مورد سوءاستفاده‌های مختلف جسمی، جنسی و عاطفی و یا غفلت قرار می‌گیرد.»^۸ البته نباید تعاریف قابل استفاده از اسناد بین‌المللی حقوق کودک را نیز نادیده گرفت. می‌توان با الهام از ماده ۱۹ پیمان نامه حقوق کودک گفت: کودک‌آزاری «هر گونه خشونت فیزیکی - جسمی یا روحی و روانی، صدمه و آزار، بی‌توجهی و رفتار ناشی از بی‌توجهی، سوءاستفاده از جمله سوءاستفاده

جنسی» است. تعریف ارائه شده در گزارش جهانی خشونت و سلامت (۲۰۰۲) را نیز نباید از دست داد: «استفاده عمدی از قدرت و یا نیروی فیزیکی، تهدید و یا استفاده واقعی از نیروی فیزیکی علیه کودک، توسط یک فرد و یا یک گروه که یا به صورت عملی به سلامت، حیات، رشد و همچنین عزت نفس کودک به صورت بالفعل و یا بالقوه صدمه بزند و یا احتمال ایجاد صدمات بعدی را افزایش دهد.»^۹

در این تعریف‌ها، که با برخی قوانین موضوعه نیز شباهت‌هایی دارد،^{۱۰} مفهوم کودک‌آزاری نسبت به معنای محدود و سنتی «آزار جسمانی» توسعه داده شده و به روشنی گونه‌های دیگر صدمه‌های وارد شده بر تن و روان کودک را نیز در برمی‌گیرد. به عنوان نمونه، قانون دادگاه خانواده ایالت نیویورک (مصوب ۱۹۷۶) در تعریف کودک‌آزاری می‌گوید: «شرایطی که موجب می‌شود والدین یا سایر افرادی که به طور قانونی مسئولیت تأمین سلامت و رفاه یک کودک زیر ۱۸ سال سن را به عهده دارند یا خود اقدام به کودک‌آزاری کنند یا به دیگران اجازه دهند وی را مورد آزار و اذیت قرار دهند.»

ملاحظه می‌شود در این متن قانونی به‌رغم آنکه به انواع کودک‌آزاری اشاره شده، تنها والدین یا افرادی که به طور قانونی مسئولیت تأمین سلامت و رفاه کودک را برعهده دارند موضوع حکم قرار گرفته و مباشرت یا رخصت آنان در صدمه زدن به کودکان، کودک‌آزاری خوانده شده است. در مرحله جدیدتر، قانون‌گذاران از این‌که فاعل (اعم از مباشر و مسبب) چه کسی باشد چشم‌پوشی کرده، تنها به فعل و نتیجه آن توجه کرده‌اند. به‌عنوان مثال ماده ۲ قانون حمایت از کودکان و نوجوانان (مصوب ۱۳۸۱/۹/۲۵ مجلس شورای اسلامی) بدون توجه به فاعل، مقرر کرده است: «هر نوع اذیت و آزار کودکان و نوجوانان که موجب شود به آنان صدمه جسمانی یا روانی و اخلاقی وارد شود و سلامت جسم یا روان آنان را به مخاطره اندازد، ممنوع است.»

ناگفته نماند به‌رغم توسعه معنایی اصطلاح کودک‌آزاری در دو زمینه انواع و فاعل، لازمه تحقق آن، قاصد بودن مرتکب است؛ زیرا سخن از یک جرم است و برای وقوع هر جرم ارکان سه‌گانه قانونی، مادی و روانی لازم است. جرم بودن کودک‌آزاری در حقوق ایران، افزون بر آنکه از ماده ۲ قانون حمایت از کودکان و نوجوانان، که به آن اشاره شد، دانسته می‌شود، از ماده ۳ همان قانون نیز استفاده می‌گردد: «هرگونه خرید، فروش، بهره‌کشی و به‌کارگیری کودکان به منظور ارتکاب اعمال خلاف از قبیل قاچاق، ممنوع و مرتکب، حسب مورد، علاوه بر جبران خسارت وارده، به شش ماه تا یک سال زندان یا به جزای نقدی از ده میلیون ریال تا بیست میلیون ریال محکوم خواهد شد.»

آوردن قید «عمدی» در ماده ۴ هم اشاره‌ای است به عنصر روانی جرم: «هرگونه صدمه و اذیت و آزار و شکنجه جسمی و روحی کودکان و نادیده گرفتن عمدی سلامت و بهداشت روانی و جسمی و ممانعت از تحصیل آنان ممنوع و مرتکب به سه ماه و یک روز تا شش ماه حبس، یا تا ده میلیون ریال جزای نقدی محکوم می‌گردد.» و از همه روشن‌تر، ماده ۵ همان قانون است: «کودک‌آزاری از جرایم عمومی بوده و نیاز به شاکی خصوصی ندارد.» از این رو باید با این گفته موافقت کرد که: «رفتارهایی که به صورت تصادفی انجام می‌شوند کودک‌آزاری به حساب نمی‌آیند؛ مانند این که کودکی به علت تصادف با اتومبیل دچار نقص جسمی شود.»^{۱۱}

ب) پیشینه و ابعاد کودک‌آزاری

با توجه به شواهد تاریخی می‌توان گفت آزار پسران و دختران سابقه‌ای بس دراز و دهشتناک دارد. آن کتابی که جز راستی روایت نکند و هیچ باطلی در آن راه نیابد،^{۱۲} می‌گوید: «فرعونیان پسران بنی‌اسرائیل را می‌کشتند»^{۱۳} و گروهی از عرب‌ها دختران خویش را زنده به گور می‌کردند، «کودک‌آزاری از شدیدترین میزان آن، که به مرگ کودکان می‌انجامد، تا مراتب ضعیف‌تر آن، که البته آن نیز دهشت‌آور است و شرم‌آور، مانند آزار جسمی و روانی و جنسی هنوز نیز در جای‌جای جهان ادامه دارد.»^{۱۴}

به رغم انتشار اخبار و گزارش‌های تکان دهنده دربارهٔ کودک‌آزاری (که بعضاً بر جامعه ملی و بین‌المللی شوک وارد می‌کند) پژوهشگران از این پدیده، به‌عنوان موضوعی که معمولاً مخفی باقی می‌ماند؛ گزارش نمی‌شود؛ و یا بسیار کمتر از آنچه هست ثبت می‌شود، یاد می‌کنند.^{۱۵}

کودک‌آزاری عملاً در محیط‌های گوناگون از جمله خانه و خانواده، مدارس و محیط‌های آموزشی، مراکز مراقبت و سیستم‌های قضایی، محیط کار و جامعه اتفاق می‌افتد، همان گونه که در گزارش محققان کارشناس مستقل سازمان ملل متحد، پروفیسور پینرو بیان شده «اکثر اعمال خشونت آمیزی که کودکان تجربه می‌کنند، از سوی افرادی که بخشی از زندگی آنان را تشکیل می‌دهند، انجام می‌شود: والدین، هم‌کلاسان، آموزگاران، کارفرمایان، دوستان دختر یا پسر، همسران و افرادی که با کودک زندگی می‌کنند.»^{۱۶} هر چند محیط خانواده باید امن‌ترین جایگاه برای کودکان باشد، متأسفانه کودک‌آزاری، دست‌کم در پارهای از کشورها، در محیط خانه و توسط والدین و نیز سایر سرپرستان و نزدیکان کودکان، بیشتر رخ می‌دهد. مثلاً تجزیه و تحلیلی از

۲۸۵ قتل انجام شده در انگلستان در سال‌های ۱۹۸۹ تا ۱۹۹۱ که قربانیان آن افراد زیر ۱۸ ساله بوده‌اند نشان می‌دهد تنها ۱۳ درصد از این قتل‌ها توسط افراد غریبه انجام شده و ۶۰ درصد از این جنایات توسط والدین کودکان انجام شده است. نتایج مشابهی در ایالات متحده آمریکا و استرالیا گزارش شده است.^{۱۷} یک پژوهش ملی در آمریکا در سال ۱۹۹۴ بر گروه وسیعی از کودکان ۱۰ تا ۱۶ ساله انجام شد، نشان داد تعداد قربانیان خشونت، بسیار بیشتر از آمارهای رسمی دولتی است. به عنوان نمونه نرخ تجاوز به عنف ۵ برابر ارقام رسمی بود.^{۱۸}

در گزارش پروفیسور پینرو، بر این نکته تصریح شده که «در دهه‌های اخیر شیوع و فراگیری خشونت علیه کودکان توسط والدین و سایر اعضای نزدیک خانواده [اعم از] خشونت جسمی و روان‌شناختی، هم‌چنین بی‌توجهی تعمدی تأیید شده و به طور مستند ثبت شده است ... شناسایی موارد خشونت جنسی در خانه‌ها رو به افزایش است. مرور کلی مطالعات انجام شده در ۲۱ کشور (بیشتر کشورهای توسعه یافته) نشان می‌دهد که ۷ تا ۳۶ درصد زنان و ۳ تا ۲۹ درصد مردان در زمان کودکی قربانی خشونت و سوء استفاده جنسی قرار می‌گیرند. بیشتر این موارد سوء استفاده در کانون خانواده اتفاق افتاده است. بر اساس یک مطالعه سازمان بهداشت جهانی (WHO) در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه، بین ۱ تا ۲۱ درصد زنان، پیش از رسیدن به سن ۱۵ سالگی توسط یکی از اعضای مذکر خانواده، به غیر از پدر و ناپدری، مورد سوء استفاده جنسی قرار گرفته‌اند.»^{۱۹}

مبارزه با مشکل جهانی خشونت علیه کودکان، به‌ویژه سوء استفاده‌های جنسی از آنان، مستلزم عزم بین‌المللی است. خوشبختانه خیراندیشان عالم توش و توان خود را برای پیکار با این پدیده شوم به‌کار گرفته، و به توفیق‌های نیز دست یافته‌اند. یکی از ثمره‌های این مذاکره‌ها و هم‌فکری‌ها، تدوین و تصویب شماری از اسناد بین‌المللی و منطقه‌ای در این باره است. اینک به نمونه‌ای از این موارد اشاره می‌شود.

ج) اسناد بین‌المللی مربوط به خشونت علیه کودکان

۱. اعلامیه جهانی حقوق کودک^{۲۰} (مصوب ۲۰ نوامبر ۱۹۵۹): در مقدمه این قطعنامه که ۱۴ دسامبر ۱۹۷۴ به تصویب مجمع عمومی سازمان ملل متحد رسید و در حقیقت نخستین سند مستقل حقوقی برای کودکان جهان است، تصریح شده کودکان بایستی دوران کودکی خود را با خوشبختی و آسایش بگذرانند و از حقوق اجتماعی ویژه برخوردار باشند. این اعلامیه ده اصل را به عنوان حقوق

اساسی کودکان بر می‌شمارد، که از آن جمله است: برخورداری آنان از حمایت ویژه و ایجاد امکانات لازم برای رشد جسمی، ذهنی، اخلاقی و اجتماعی (ماده ۳)، ضرورت سرپرستی و حمایت والدین از کودکان به منظور پرورش آنان در محیطی سرشار از محبت و امنیت کافی (ماده ۶)، حمایت از کودکان در برابر بی‌توجهی، ستم، استثمار و کار که موجب اختلال در امر آموزش، سلامت و رشد آنان می‌گردد (ماده ۹). توجه به هر یک از این مواد کافی است که بتوان اذعان کرد خرید و فروش، خودفروشی و هرزه‌نگاری کودکان با آرمان بانیان و امضاکنندگان آن اعلامیه منافات دارد.

۲. مقررات سازمان ملل متحد برای حمایت از نوجوانان محروم از آزادی^{۲۱} (مصوب ۱۴ دسامبر ۱۹۹۰): این مقررات در پرتو «مجموعه اصول مربوط به حمایت از همه اشخاص بازداشت شده یا زندانی» (مصوب مجمع عمومی در ۹ دسامبر ۱۹۸۸) و با عنایت به «حداقل مقررات مطلوب سازمان ملل متحد برای تشکیلات قضایی نوجوانان» تدوین شده است. بر اساس این سند نوجوانان زندانی باید از امنیت و رفاه جسمی، فکری و امکانات بهداشتی برخوردار باشند و خدمات بهداشتی، آموزشی و فرهنگی به آنها ارائه گردد.

۳. میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (مصوب ۱۶ دسامبر ۱۹۶۶)^{۲۲}: این سند به منظور حمایت از اطفال، ضمن نفی اعمال تبعیض نسبت به کودکان، با توجه خاص بر اطفال غیر ممیز، در بند ۳ ماده ۱۰ تأکید می‌کند آنان باید در برابر بهره‌کشی اقتصادی و اجتماعی از حمایت ویژه برخوردار باشند، و تصریح دارد اجبار ایشان به کارهای خلاف اخلاق، یا کارهایی که برای سلامت آنان زیان‌آور، یا برای حیاتشان مخاطره‌آمیز و یا مانع رشد طبیعی آنان می‌شود مستحق مجازات است.

۴. مقاله‌نامه شماره ۱۸۲ بدترین اشکال کار کودک^{۲۳}: این مقاله‌نامه، که نسبت به دیگر اسناد سازمان بین‌المللی کار بیشتر مورد امضای دولت‌ها قرار گرفته است و ایران نیز در سال ۱۳۸۱ خورشیدی (۲۰۰۲ میلادی) به آن پیوسته، کوششی است برای از بین بردن بدترین گونه‌های کار کودک، به‌ویژه سوء استفاده از آنان در جنگ، بهره‌کشی جنسی و استثمار.

۵. اعلامیه اسلامی حقوق بشر (قاهره، ۵ آگوست ۱۹۹۰)^{۲۴}: این سند که در نوزدهمین اجلاس وزرای امور خارجه کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی به تصویب رسیده، در بند الف ماده ۷ حفاظت از کودکان در دوران طفولیت، تربیت آنان و تأمین نیازمندی‌های مادی و بهداشتی شان را مطرح کرده و این امور را از مسئولیت‌های والدین، جامعه و دولت برشمرده است.

۶. دومین کنفرانس بین‌المللی جمعیت و توسعه^{۲۵}: در این اجلاس، که جهت بهبود ساختار جمعیتی جهان از سوی سازمان ملل متحد ۵ تا ۱۳ سپتامبر ۱۹۹۴ در قاهره برگزار گردید، با تأکید بر مسایل کودکان به‌عنوان یکی از مهم‌ترین لایه‌های جمعیتی، بر لزوم تلاش همه‌جانبه برای بهبود وضعیت بهداشتی، تغذیه، آموزش دختران در مقاطع ابتدایی تا عالی و حرفه‌ای، ممنوعیت قاچاق آنان و استفاده از ایشان در فحشا و هرزه‌نگاری تصریح شده است.

۷. چهارمین کنفرانس زنان: اقدام برای تساوی، توسعه و صلح^{۲۶}: در این کنفرانس، که از ۴ تا ۱۵ سپتامبر ۱۹۹۵ در پکن برگزار شد، موضوع‌های متنوعی بررسی شد، از جمله بر تدوین و تصویب قانون‌هایی برای حمایت از امنیت دختران در برابر خشونت در محل کار، اتخاذ تدابیری برای پشتیبانی از دختران خردسال در خانواده، از بین بردن همه‌گونه‌های خشونت، فحشا و کشتن نوزادان دختر تأکید گردید.

۸. کنگره جهانی مقابله با سوء استفاده جنسی تجاری از کودکان^{۲۷}: دستاورد مهم این اجلاس، که از ۲۷ جولای تا ۳ آگوست ۱۹۹۶ در استکهلم برگزار شد، تصویب اعلامیه و نیز برنامه‌ای برای اقدام علیه تمامی اشکال سوء استفاده جنسی تجاری از کودکان بود.

۹. اعلامیه جهانی بقا، رشد و حمایت از کودکان^{۲۸}: در این اعلامیه (که در اجلاس جهانی سران برای کودکان، برگزار شده به پیشنهاد یونسف در ۲۹ و ۳۰ سپتامبر ۱۹۹۰ در نیویورک تصویب شد) ۷۱ تن از سران کشورها و دولتها و ۸۸ نفر دیگر از نمایندگان ارشد کشورها در اعلامیه تصریح کرده‌اند: «هیچ وظیفه‌ای نمی‌تواند شرافتمدانه‌تر از ایجاد آینده‌ای بهتر برای همه کودکان باشد».

۱۰. اعلامیه هزاره سازمان ملل^{۲۹}: تدوین کنندگان این اعلامیه جامع و نسبتاً مبسوط و ۳۲ ماده‌ای که در اجلاس هزاره (برگزار شده از ۶ الی ۸ سپتامبر ۲۰۰۰، برابر ۱۶ تا ۱۸ شهریور ۱۳۷۹ در مقر سازمان ملل با شرکت سران ۱۴۷ کشور و دولت، و در مجموع نمایندگان ۱۹۱ ملت) تصویب شد، در بند ۲ از بخش «الف» تصریح می‌کنند: «ما می‌پذیریم که علاوه بر مسئولیت‌های جداگانه نسبت به جوامع خاص خویش مسئولیتی دسته جمعی داریم تا اصول برابری، مساوات، عزت و شرف انسانی را در سطح جهانی ترویج و رعایت کنیم. بنابراین به عنوان رهبران، نسبت به همه مردم جهان، به ویژه آسیب پذیرترین آنان، و به‌خصوص کودکان جهان که آینده به آنها تعلق دارد، وظایفی داریم». همچنین در آن اعلامیه کشورها متعهد شده‌اند برای بهبود زندگی انسان‌ها تا سال ۲۰۱۵ هشت هدف مشخص را محقق کنند. بررسی آن سند نشان می‌دهد تمامی اقدامات پیش بینی شده، به سعادت

کودکان نیز ربط وثیق دارد، البته عموم و اطلاق برخی از آنها مثلاً ریشه کن سازی فقر و گرسنگی شدید (هدف ۱)، یا تضمین پایداری محیط زیست (هدف ۷) شامل کودکان نیز هست و شماری از آنها، مشخصاً به کودکان مربوط می‌شود، مانند کاستن مرگ و میر کودکان (هدف ۴) یا دستیابی به آموزش ابتدایی در سطح جهان (هدف ۲) که علی‌الاصول متوجه کودکان در سن آموزش است.

۱۱. کنوانسیون حقوق کودک: سرانجام این سند الزام آور که مبنایی استوار برای شناسایی و حمایت از حقوق کودک است، در مواد متعددی از دولت‌های عضو خواسته همه اقدامات لازم را برای مقابله با انتقال غیرقانونی کودکان (ماده ۱۱)، کلیه اشکال خشونت جسمی یا روانی، صدمه یا آزار، بی‌توجهی یا رفتار توأم با سهل‌انگاری، سوء رفتار یا بهره‌کشی، از جمله سوء استفاده جنسی (ماده ۱۹)، بهره‌کشی اقتصادی (ماده ۳۲)، سوء استفاده از کودکان در تولید غیر مجاز و قاچاق مواد مخدر و روان‌گردان (ماده ۳۳)، انواع سوء استفاده جنسی (ماده ۳۴)، قاچاق کودکان (ماده ۳۵)، و به طور کلی هر شکل بهره‌کشی که مغایر با هر یک از جنبه‌های رفاه کودک باشد (ماده ۳۶) انجام دهند. در ماده ۳۴ به طور خاص تعهدات دولت‌ها برای مبارزه با سوء استفاده جنسی از کودکان را بیان می‌کند: «کشورهای عضو متعهد می‌شوند از کودک در برابر کلیه اشکال بهره‌کشی و سوء استفاده جنسی حمایت کنند. بدین منظور، کشورهای عضو به‌ویژه کلیه اقدامات مقتضی ملی، دو جانبه و چند جانبه را به‌عمل خواهند آورد تا از موارد زیر جلوگیری شود:

الف) اغوا یا وادار کردن کودک برای پرداختن به هرگونه فعالیت جنسی غیر قانونی؛

ب) استفاده استثماریانه از کودکان در فحشا یا دیگر اعمال غیر جنسی غیر قانونی؛

پ) استفاده استثماریانه از کودکان در نمایش‌ها یا مطالب مبتذل (پورنوگرافیک).»

فصل مشترک این نصوص، همچنین عموم و اطلاق مواد بسیاری از اسناد بین‌المللی و منطقه‌ای و اجماع‌های حاصل در بسیاری کنفرانس‌ها که تأمین منافع کودک^{۳۰} و رعایت مصالح عالیة او^{۳۱} را اصل بنیادین همه تصمیمات و اقدامات درباره کودکان می‌دانند،^{۳۲} اقتضا دارد افراد در دوره کودکی که فصل شاد زیستن و آموختن و پرورش یافتن است، از انواع سوء استفاده جنسی در هر شکل و به هر میزان، مصون و ایمن بمانند.

فصل دوم: مروری بر پروتکل الحاقی به پیمان‌نامه حقوق کودک «درباره فروش، فحشا و هرزه‌نگاری کودکان»

الف) پیشینه پروتکل

نماینده دائم دولت کوبا در سازمان ملل متحد، در سال ۱۹۹۳ توجه مجمع عمومی را به شرایط نامساعد کودکان قربانی سوء استفاده جنسی جلب کرد، و ضرورت مبارزه جهانی علیه این نابهنجاری را خواستار شد. وی پیشنهاد داد یک کارگروه ضمن بررسی‌های کارشناسانه، راه‌حل‌های مناسبی برای از بین بردن این پدیده ارائه کند. کمیسیون حقوق بشر در سال ۱۹۹۵ کمیته‌ای را مأمور پیگیری این موضوع کرد. ثمره کار این گروه پیش‌نویس سندی با عنوان «پروتکل الحاقی درباره فروش، فحشا و هرزه‌نگاری کودکان» بود که در چهل و هشتمین اجلاس مجمع عمومی (می ۲۰۰۰) تصویب و از ۱۸ ژانویه ۲۰۰۲ لازم‌الاجرا شد. دولت جمهوری اسلامی ایران تا ۱۳۶۸/۵/۹ به این پروتکل نپیوسته بود. همچنان‌که گذشت کمیته حقوق کودک در نظرات منتشر شده به تاریخ ۳۱ مارس ۲۰۰۵ به دولت ایران توصیه کرده پروتکل مذکور را تصویب کند.^{۳۳}

برای بررسی نتایج اجرای این توصیه کمیته حقوق کودک توسط ایران و برای نیل به ارزیابی درست در این باره نخست باید نظری هرچند گذارا بر مفاد این پروتکل داشت.

ب) مروری بر مفاد مقدمه پروتکل

این سند دارای مقدمه‌ای (حاوی ۱۱ بند کوتاه و گاه بلند) و ۱۷ ماده است. در مواد ۱۳ تا ۱۷ تشریفات مربوط به امضا، زمان لازم‌الاجرا شدن، خروج از پروتکل، پیشنهاد متمرک برای آن، و سرانجام نسخ پروتکل آمده است که می‌توان آنها را مواد تشریفاتی این سند دانست. فهرست نکته‌هایی که در مقدمه مطرح شده، و در حقیقت خاستگاه و آرمان‌های بانیان این سند را بیان می‌کند، از این قرار است:

۱. یادآوری موادی از کنوانسیون حقوق کودک که اهداف حمایتی آن پیمان‌نامه را در خصوص مراقبت از کودکان در برابر فروش، فحشا و هرزه‌نگاری بیان کرده است. گفتنی است در نخستین جمله این پروتکل فقط از مواد ۱، ۱۱، ۲۱، ۳۲، ۳۳، ۳۴، ۳۵ و ۳۶ یاد شده، در حالی‌که ماده ۱۹ کنوانسیون نیز به طور مستقیم به همین موضوع پرداخته و در شمار مواد کلیدی است. از این رو، غفلت از اشاره به آن روا نیست. بند ۱ ماده ۱۹ مقرر داشته است: «کشورهای عضو کلیه اقدامات قانونی، اجرایی، اجتماعی و آموزشی لازم را به عمل خواهند آورد تا از کودک در برابر کلیه اشکال خشونت جسمی یا روانی، صدمه یا آزار، بی‌توجهی یا رفتار توأم با سهل‌انگاری، سوء

رفتار یا بهره‌کشی، از جمله سوء استفاده جنسی در حین مراقبت توسط والد (یا والدین)، سرپرست (یا سرپرستان) قانونی یا هر شخص دیگری که عهده‌دار مراقبت از کودک است، حمایت کنند»؛

۲. به رسمیت شناختن حق برخورداری کودکان از حمایت در برابر هرگونه استثمار اقتصادی و کارهای زیان‌آور برای آموزش، سلامتی، رشد جسمی، روانی، معنوی، اخلاقی یا اجتماعی؛
۳. اعلام نگرانی از روند فزاینده قاچاق بین‌المللی کودکان برای فروش، فحشا و هرزه‌نگاری آنان؛
۴. اظهار ناخرسندی از گسترش و تداوم گردشگری جنسی و آثار زیان‌بارتر آن برای کودکان کشورهای مقصد؛

۵. توجه به گروه‌هایی از کودکان که آسیب‌پذیرترند، مانند دختران؛

۶. اعلام نگرانی از افزایش دسترسی به پورنوگرافی کودکان در اینترنت و سایر فناوری‌های جدید، همچنین اعلام حمایت از تصمیم‌های کنفرانس بین‌المللی مبارزه با هرزه‌نگاری کودکان (وین/۱۹۹۹) به‌ویژه جرم شمردن تولید، توزیع، صادرات، مخابره، واردات، تملک ارادی و تبلیغ هرزه‌نگاری کودکان؛
۷. طرح این موضوع که ضمن مقابله با فروش، فحشا و هرزه‌نگاری کودکان، مستلزم مبارزه فراگیر علیه عوامل مؤثر در آن (چون عقب‌افتادگی، فقر، تبعیض اقتصادی، ساختارهای ناموزون اجتماعی-اقتصادی، خانواده‌های از هم پاشیده، رفتارهای جنسی غیر مسئولانه بزرگسالان و قاچاق کودکان) است؛

۸. توجه به این‌که کاهش تقاضا در این زمینه، مستلزم افزایش آگاهی عمومی است؛

۹. یادآوری ضرورت تأمین ابزارهای حقوقی و بین‌المللی حمایت از کودکان و تقویت مسئولیت والدین، و مقاله‌نامه ۱۸۲ سازمان بین‌المللی کار؛

۱۰. اعلام حمایت همه‌جانبه از مقررات حمایتی کنوانسیون حقوق کودک؛

۱۱. اظهار حمایت از دستاوردها و مصوبه‌های پیشین برای پیش‌گیری از فروش، فحشا و هرزه‌نگاری کودکان و نیز تأکید بر نقش بنیادین سنت‌ها و ارزش‌های فرهنگی همه اقوام و ملل در حمایت از کودکان و رشد متوازن آنها.

به نظر می‌رسد نه تنها هیچ‌یک از نکته‌های مطرح شده در مقدمه پروتکل، با اصول و موازین پذیرفته شده در نظام حقوقی ایران ناهماهنگی ندارد، بلکه پاره‌ای از آنها در متن قوانین ایران نیز آمده است. به عنوان نمونه منع هر عمل مخاطره‌آمیز علیه سلامتی، رشد جسمی، روانی، معنوی، اخلاقی یا اجتماعی کودکان (ماده ۲ قانون حمایت از کودکان و نوجوانان، مصوب ۲۵ آذر ۱۳۸۱ و شماری از نکات آمده در مقدمه پروتکل

نیز در زمره موضوع‌هایی است که بارها از سوی مقام‌های کشور مورد تأکید قرار گرفته است؛ از جمله: ضرورت مقابله با سوء استفاده از اینترنت و دیگر فناوری‌های جدید برای گسترش هرزه‌نگاری و لزوم ارتقای فرهنگ عمومی برای مواجهه با قاچاق و سوء استفاده از کودکان.

گذشته از نکته‌های مطرح شده در مقدمه، موضوع‌های موجود در متن پروتکل نیز علی‌القاعده با اصول پذیرفته شده و سیاست قانون‌گذاری کشور ما تعارضی ندارد. مروری بر مواد پروتکل، گواه راستی این ادعا است:

ج) مفاد مواد پروتکل و مقایسه آن با قوانین موضوعه ایران

ماده ۱ تعهد کشورهای عضو را در خصوص منع فروش کودکان، فحشا و هرزه‌نگاری کودکان؛ و ماده ۳ قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بر این ممنوعیت تصریح کرده است.

ماده ۲ اصطلاحات خرید و فروش کودکان، خودفروشی و هرزه‌نگاری کودکان را تعریف کرده است. الحاق به این پروتکل می‌تواند یکی از خلأهای قانونی ایران را مرتفع سازد؛ چرا که به رغم استفاده از اصطلاحات خرید و فروش کودکان در ماده ۳ قانون حمایت از کودکان و نوجوانان، تعریفی از آنها به دست ن داده است. با الحاق به پروتکل و با عنایت به ماده ۹ قانون مدنی که می‌گوید: «مقررات عهدی که بر طبق قانون اساسی بین دولت ایران و سایر دول منعقد شده باشد، در حکم قانون است»، حقوق ایران دارای تعریف قانونی از این اصطلاحات خواهد شد.

ماده ۳ که پس از ماده ۸ مفصل‌ترین ماده این پروتکل و مشتمل بر ۵ بند است، در بند نخست با اشاره به ارکان مادی و روانی پاره‌ای افعال، آنها را جرم تلقی کرده، دولت‌های عضو را متعهد می‌کند آن افعال را (چه درون کشور اتفاق افتاده باشد و چه بیرون آن، چه فرد مرتکب آنها شده باشد، چه به طور سازمان‌یافته) مشمول قوانین جزایی خود کند. استثمار جنسی کودکان، انتقال اعضای بدن کودکان برای سودجویی و استفاده از کودکان برای کار اجباری، از جمله این رفتارهای سوء هستند. قوانین موضوعه ایران با این مقررات سازگار است؛ از جمله عموم بند ۱ ماده ۶۴۰ قانون مجازات اسلامی شامل سوء استفاده از کودکان نیز می‌شود. ماده فوق مقرر می‌دارد «هرکس نوشته یا طرح، گراور، نقاشی، تصاویر، مطبوعات، اعلانات، علایم، فیلم، نوارسینما و یا به‌طور کلی هر چیز که عفت و اخلاق عمومی را جریحه‌دار نماید برای تجارت یا توزیع به نمایش و معرض انظار عمومی گذارد یا بسازد یا برای تجارت و توزیع نگاه دارد» مجرم است و مجازات

وی در همان ماده تعیین شده است. ماده ۶۳۱ همان قانون عمل «هر کس طفلی را که تازه متولد شده است بدزدد یا مخفی کند، یا او را به جای طفل دیگری یا متعلق به زن دیگری غیر از مادر طفل قلمداد نماید» جرم دانسته، مجازاتش را بیان کرده است. ماده ۶۳۲ همان قانون نیز امتناع کسی که طفلی به او سپرده شده از باز پس دادن طفل به اشخاصی که از نظر قانون ذی‌حق هستند را جرم می‌داند. این مقررات در راستای پیش‌گیری از خرید و فروش و قاچاق کودکان قابل تفسیر است. ماده ۶۱۹ تعرض یا مزاحمت برای اطفال یا زنان، یا توهین به آنان با الفاظ و حرکات مخالف شئون و حیثیت آنان را جرم می‌داند. ماده ۶۲۱ نیز از این جهت که در بردارنده حمایت بیشتری از اشخاص زیر ۱۵ سال است، شایسته توجه می‌باشد: «هرکس به قصد مطالبه وجه یا مال یا به قصد انتقام یا به هر منظور دیگر به عنف یا تهدید یا حيله یا به هر نحو دیگر، شخصاً یا توسط دیگری، شخصی را برباید یا مخفی کند به حبس از پنج تا پانزده سال محکوم خواهد شد. در صورتی که سن مجنی‌علیه کمتر از پانزده سال تمام باشد یا ربودن توسط وسایل نقلیه انجام پذیرد یا به مجنی‌علیه آسیب جسمی یا حیثیتی وارد شود، مرتکب به حداکثر مجازات تعیین شده محکوم خواهد شد و در صورت ارتکاب جرایم دیگر به مجازات آن جرم نیز محکوم می‌گردد.»

قانون‌گذار ایران در قوانین مستقلی هم برای مقابله با سوء استفاده‌کنندگان از افراد، به‌ویژه کودکان، در هرزه‌نگاری تمهیدهایی را اندیشیده است؛ به طور مثال، قانون شیوه مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت‌های غیر مجاز دارند (مصوب ۱۳۷۲/۱۱/۲۴) برای آن افراد متناسب با میزان دخالتشان در فعالیت‌های غیر مجاز هنری مجازات‌هایی را مقرر کرده است. بند الف ماده ۷ مجازات عوامل اصلی تولید، تکثیر و توزیع عمده آثار سمعی و بصری مستهجن را بیان کرده است. به موجب تبصره ۳ ماده ۳ استفاده از صغار برای نگهداری، نمایش، عرضه، فروش و تکثیر نوارهای غیر مجاز موضوع این قانون موجب اعمال حداکثر مجازات‌های مقرر برای عامل خواهد بود.

بند ۲ ماده ۳ پروتکل مقرر داشته «بنابر مفاد قوانین ملی کشور عضو، با هرگونه اقدام برای ارتکاب اعمال فوق و تبانی و هم‌دستی در هر یک از این اعمال نیز به همان صورت برخورد خواهد شد». قانون مجازات اسلامی نیز دست کم در برخی موارد شروع به این اقدامات را جرم می‌داند؛ مثلاً تبصره ماده ۶۲۱ چنین است: «مجازات شروع به ربودن، سه تا پنج سال حبس است». بند ۴ این ماده پروتکل برای مبارزه با جرایم سازمان‌یافته علیه کودکان، مجازات شخصیت حقوقی را پیش‌بینی کرده است. قانون‌گذار ایران نیز با این موضوع بیگانه نیست. به عنوان مثال،

ماده ۲۱ قانون مجازات جرایم رایانه‌ای، با عنوان «مسئولیت کیفری اشخاص حقوقی»، پیش‌بینی کرده چنانچه جرایم رایانه‌ای مندرج در این قانون، تحت نام شخص حقوقی و در راستای منافع آن ارتکاب یابد، شخص حقوقی دارای مسئولیت کیفری خواهد بود. تبصره ۲ نیز تصریح دارد: «مسئولیت کیفری شخص حقوقی مانع مجازات مرتکب نخواهد بود»

ماده ۴ تسری قوانین جزایی دولت‌های عضو به کشتی‌ها و هواپیماهای ثبت شده در آن کشورها را مطرح می‌کند که علی‌الاصول برای دولت ایران قاعده مشکل‌آفرینی نیست.

ماده ۵ پروتکل از دولت‌های عضو مصرانه می‌خواهد جرایم مذکور در بند ۱ ماده ۳ را در فهرست جرایمی قرار دهند که مرتکبان آنها مشمول مقررات استرداد مجرمان بشوند.

ماده ۶ تعهد دولت‌های عضو به همکاری درباره تحقیق و پی‌گیری جنایی یا استرداد مجرمان جرایم مذکور در پروتکل را مطرح می‌سازد.

ماده ۷ انجام اقدامات لازم برای ضبط و مصادره اموال و ابزار به کار رفته در ارتکاب جرم، درآمدهای حاصله از جرم، و تعطیلی اماکن وقوع جرم را ضروری دانسته است.

ماده ۸، که طولانی‌ترین مقررۀ این پروتکل است، لزوم انجام اقدام‌های ضروری برای تأمین حقوق کودک قربانی رفتارهای خلاف قانون، ذکر شده در پروتکل، را مطرح می‌کند و هفت مصداق مهم از آن اقدام‌های را بیان می‌کند؛ از جمله: آگاه ساختن کودک قربانی از حقوق، وظایف، برنامه و روند دادرسی؛ تأمین خدمات حمایتی از وی در طول دادرسی؛ پرهیز از تأخیرهای غیر ضروری در رسیدگی قضایی و اجرای حکم؛ رعایت منافع عالیۀ کودک به‌عنوان اصلی که همیشه در کانون توجه است؛ رایۀ آموزش‌های حقوقی و روان‌شناختی به افرادی که عهده‌دار امور کودکان قربانی هستند.

ماده ۹ دولت‌ها را موظف می‌کند قوانین و مقررات اداری، سیاست‌های اجتماعی و برنامه‌های پیش‌گیری‌کننده از جرایم مطرح در پروتکل را طراحی، اجرا و تقویت کنند و نیز بازپروری جسمی و روانی کودکان قربانی، و بازپروری اجتماعی آنها را وجهه همت خود سازند.

ماده ۱۰ ضرورت همکاری‌های دو جانبه، منطقه‌ای و چند جانبه دولت‌های عضو برای مقابله با مرتکبین جرایم مذکور در این پروتکل، شناسایی، پی‌گرد، محاکمه و مجازات آنها را مطرح می‌کند و تعامل دولت‌ها با سازمان‌های غیر دولتی ملی و بین‌المللی و دیگر نهادهای بین‌المللی را لازم می‌داند.

ماده ۱۱ تصریح می‌کند این پروتکل مانع اجرای قوانین ملی یا بین‌المللی، که جنبه حمایتی

قوی‌تری برای کودکان قربانی دارند، نخواهد بود.

ماده ۱۲ لزوم رایه گزارش دولت‌ها درباره اقداماتشان برای اجرای مفاد پروتکل به کمیته حقوق کودک را مطرح کرده و همان ترتیبات نظارتی ماده ۴۴ کنوانسیون حقوق کودک را پیش‌بینی می‌کند؛ یعنی رایه نخستین گزارش جامع دو سال پس از تاریخ لازم‌الاجرا شدن پروتکل برای آن کشور، و پس از آن هر پنج سال یک گزارش. این ترتیبات نیز با نظام حقوقی و رویه‌های پذیرفته شده در تعاملات بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران ناسازگار نیست. مثلاً نمی‌توان تعهد رایه گزارش به کمیته حقوق کودک را، که در این پروتکل به آن تصریح شده است، با اصل استقلال کشور ناسازگار شمرد، زیرا رایه گزارش دولت‌ها به مرجعی قانونی و انتشار عمومی آن (که در بند ۶ ماده ۴۴ کنوانسیون حقوق کودک پیش‌بینی شده) لازمه همکاری بین‌المللی برای تحقق آرمان‌های مشترک جهانی است. تصویب کنوانسیون حقوق کودک و رایه دو گزارش ادواری به کمیته حقوق کودک، که برابر ماده ۴۴ آن کنوانسیون مرجع دریافت گزارش کشورهای عضو می‌باشد، گواه روشنی است که پذیرش تعهد گزارش‌دهی درباره اقدامات دولت علیه خرید و فروش، فحشا و هرزنگاری، و هرگونه سوء استفاده دیگر از کودکان (که یکی از نتایج تصویب این پروتکل الحاقی است) برای جمهوری اسلامی ایران امری پذیرفتنی خواهد بود.

همان‌گونه که پیشتر نیز اشاره شد مواد ۱۳ تا ۱۷ پروتکل، درباره تشریفات مربوط به امضا، زمان لازم‌الاجرا شدن، خروج از پروتکل، پیشنهاد متمم برای آن، و سرانجام نسخ پروتکل است.

فصل سوم: نتایج الحاق ایران به پروتکل

از آنچه گفته شد به دست می‌آید امضای پروتکل الحاقی به پیمان‌نامه حقوق کودک درباره «فروش، فحشا و هرزنگاری کودکان» با نظام حقوقی، مقررات داخلی و رویه‌های عملی جمهوری اسلامی منافاتی ندارد؛ افزون بر آنکه اقدامی عدالت‌جویانه و نشانه عزم کشور برای مشارکت بین‌المللی در مقابله با پدیده شوم سوء استفاده از کودکان نیز هست. امضای این پروتکل گفتار مقام‌های کشور مبنی بر پیروی از سیاست گسترش تعاملات جهانی ایران را در عمل تثبیت می‌کند و احترام کشور به دستاوردهای بین‌المللی را نشان خواهد داد. امروزه عزمی بین‌المللی برای مبارزه با پورنوگرافی مشاهده می‌شود. به عنوان نمونه در تاریخ ۸ مهر ۱۳۸۵ رسانه‌ها خبر دادند ایالات متحده آمریکا به طور رسمی به ۴۶ کشور عضو شورای اروپا در مبارزه با جرائم اینترنتی پیوسته است و از تاریخ اول ژانویه ۲۰۰۷،

آمریکا مانند بسیاری از کشورهای اروپایی از قوانین مبارزه با جرائم اینترنتی تبعیت می‌کند. بر اساس این تصمیم، حکم کردن رایانه، کلاهبرداری اینترنتی و پورنوگرافی در آمریکا جرم به‌شمار می‌آید و دولت با متخلفان برخورد قانونی خواهد کرد. پیمان مبارزه با جرائم اینترنتی از جولای ۲۰۰۴ اجباری شده است. این اقدام جدید دولت آمریکا در پی افزایش نگرانی‌ها از جرائم اینترنتی صورت گرفته است. همراهی ایران با این گونه تلاش‌های جهانی بسیار مهم است. از سوی دیگر، حضور دولت‌ها، و حتی اشخاص حقیقی، در فعالیت‌های خیرخواهانه جهانی باعث قرارگرفتن آنها در زمره نیک‌نامان جهان و ارتقای جایگاه آنان خواهد شد. به‌عنوان مثال این موضوع در حافظه تاریخ می‌ماند که دولت لهستان در سال ۱۹۷۸ ایجاد سازوکارهایی ویژه برای حمایت از کودکان را مطرح کرد و پیش‌نویس کنوانسیون در زمینه حقوق کودک را به کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل ارائه نمود. همچنین فعالیت‌های نلسون ماندلا در چارچوب جنبش جهانی برای کودکان^{۳۴} و تأثیر آن بر اجلاس ویژه مجمع عمومی سازمان ملل متحد درباره کودکان^{۳۵} از خاطره‌ها نخواهد رفت. وجدان انسان‌های آزاده حتی تلاش‌هایی را نیز که به هر دلیل، موفقیت زود هنگامی کسب نکرده و در ظاهر به نتیجه‌ای مطلوب نرسیده است از خاطر نخواهد برد. نویسندگان تاریخ حقوق بشر این نکته را گزارش کرده‌اند که در کمیته بررسی‌کننده پیش‌نویس اعلامیه جهانی حقوق بشر، نماینده دولت کوبا خواستار درج حق دادخواهی به‌عنوان یکی از حقوق اساسی بشر بود، نماینده یوگسلاوی حقوق افراد در سرزمین‌های غیر خودمختار را مطرح کرد، و کوبا و آرژانتین حق مقاومت در برابر ستم را یاد کردند.^{۳۶} هر چند این پیشنهادها به دلیل‌های گوناگون، از جمله ملاحظات سیاسی و فنی، به‌طور صریح در اعلامیه منعکس نشده است، ولی به هر روی نشانه دقت نظر و عدالت‌باوری پیشنهاددهندگان به‌شمار می‌آید. شایسته است دولت جمهوری اسلامی نیز در چنین تلاش‌های نوع‌دوستانه و اخلاقی، در شمار دولت‌های پیشگام باشد و در تصویب و اجرا و حتی پیشنهاد چنین اسنادی فعالانه عمل کند.

نکته دیگری که پیوستن به این پروتکل را آسان‌تر می‌کند، و از بعضی نگرانی‌های احتمالی می‌کاهد، توجه کافی آن سند به قوانین و مقررات ملی کشورهای عضو است. این موضوع، که به برخی مصداق‌های آن اشاره خواهد شد، ناشی از این واقعیت است که بانیاں هر سند مایلند پیشنهاد آنان به تصویب دولت‌های مختلف برسد و هرچه زودتر قدرت اجرایی یابد. آنان نیک می‌دانند که نیل به آن مقصد عالی جز با همه‌سونگری میسر نیست. از این رو تهیه‌کنندگان پیش‌نویس اسناد

بین‌المللی سعی دارند افزون بر رعایت اصول نظام‌های حقوقی‌ای که خود بدان وابسته‌اند، مبانی دیگر نظام‌های حقوقی جهان را نیز از نظر دور ندارند و تا حد ممکن به قوانین ملی دولت‌های عضو احترام بگذارند. در پروتکل مورد بحث نیز جلوه‌های این تلاش، بسیار بارز است. بندهای ۲ و ۴ ماده ۳، بند ۴ ماده ۴، بند ۲ ماده ۶، قسمت‌های «ج» و «هـ» از بند ۱ ماده ۸، و ماده ۱۱ جاهایی است که بنیان پروتکل، موضوعات مطرح شده را به قوانین ملی دولت‌های عضو واگذارده‌اند. تصویب این پروتکل، اجابت درخواست کمیته حقوق کودک نیز تلقی می‌گردد. امید است تصویب این پروتکل در سومین و چهارمین گزارش ادواری کشور که قرار است همزمان تا ۱۱ فوریه ۲۰۱۰ به کمیته حقوق کودک ارائه گردد،^{۳۷} منعکس شود. می‌توان پیش‌بینی کرد همان‌گونه که پیش از این، کمیته حقوق کودک از اصل ۳۰ قانون اساسی (در خصوص آموزش رایگان تا مقطع متوسطه)، تصویب قانون حمایت از کودکان و نوجوانان در سال ۲۰۰۳ و تأسیس دفتر حمایت از حقوق زنان و کودکان در قوه قضاییه، تصویب مقاله‌نامه شماره ۱۸۲ سازمان بین‌المللی کار برای محو بدترین اشکال کار کودکان، و امضای اساس‌نامه رم در خصوص دیوان بین‌المللی کیفری در سال ۲۰۰۰ که توسط جمهوری اسلامی ایران استقبال کرد،^{۳۸} از این مصوبه مجلس شورای اسلامی نیز استقبال کند.

یادداشت‌ها

- 1- Convention on the Rights of the Child .
- 2- The Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Involvement of Children in Armed Conflicts.
- 3-The Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the Sale of Children, Child of Prostitution and Child Pornography.
- ۴- زیر عنوان: Optional Protocols to the Convention.
- ۵- فاطمه قاسم‌زاده، «کودک‌آزاری: علل و راه‌های پیش‌گیری از آن»، مقاله ارایه شده در سمینار حقوق کودک، تهران، ۲۸ و ۲۹ آبان ۱۳۷۶.
- ۶- شیوا دولت‌آبادی، روزنامه همشهری، شماره ۱۴۲۰ (۸/آذر/۱۳۷۶)، ص ۱۲.
- ۷- فرشته خسروی افلاک، بررسی عوامل مؤثر در کودک‌آزاری جسمی (رساله کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی رودهن، ۱۳۷۵).
- ۸- کایون خوشایی و سیدعباس باقری یزدی، متن آموزشی در زمینه کودک آزاری جسمانی برای بهورزان و رابطین بهداشتی، ۱۳۸۲.
- ۹- گزارش کارشناس مستقل برای مطالعه سازمان متحد در زمینه خشونت علیه کودکان، ص ۸، به نقل از گزارش

- جهانی خشونت و سلامت، ژنو، سازمان بهداشت جهانی، ۲۰۰۲، ص ۵.
- ۱۰- ر.ک: بنفشه پور ناجی، مرگ خاموش: نگاهی به پدیده کودک‌آزاری. ص ۱۹.
- ۱۱- بروشور آموزشی «کودک‌آزاری چیست؟»، از انتشارات یونسف ایران و وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی.
- ۱۲- «اِنَّه لکتاب عزیز، لایاتیه الباطل من بین یدیه و لا من خلفه، تنزیل من حکیم حمید» (فصلت، ۴۱ و ۴۲).
- ۱۳- «و اذ نجیناکم من آل فرعون یسومونکم سوء الذاب، یذبحون ابناءکم و یتحیون نساءکم و فی ذلکم بلاء من ربکم عظیم» (بقره، ۴۹)؛ همچنین ر.ک: ابراهیم، ۶ و قصص، ۴.
- ۱۴- برای دیدن آمارها و گزارش‌ها در این باره از ایران و جهان، ر.ک: بنفشه پور ناجی، مرگ خاموش، نگاهی به پدیده کودک‌آزاری، ص ۲۴ - ۵۵.
- ۱۵- از جمله ر.ک: گزارش کارشناس مستقل برای مطالعه سازمان ملل متحد در زمینه خشونت علیه کودکان، ص ۱۴.
- ۱۶- همان، ص ۱۶.
- ۱۷- گزیده شماره ۲ اینوچنتی (کودکان و خشونت)، ص ۵.
- ۱۸- همان، ص ۴.
- ۱۹- ر.ک: گزارش کارشناس مستقل برای مطالعه سازمان ملل متحد در زمینه خشونت علیه کودکان، ص ۲۴ و ۲۵.
- 20- Declaration on the Rights of the Child.
- 21- UN Rules for the Protection of Juveniles Deprived of Their Liberty.
- 22- The International Convention on Economic, Social and Cultural Rights.
- 23- ILO Worst Form of Child Labor Convention 1999.
- 24- The Cairo Declaration on Human Rights in Islam, Adopted by Organization of Islamic Conference.
- 25- International Conference on Population and Development.
- 26- Fourth World Conference on Women: Action for Equality, Development and Peace.
- 27- The World Congress Against Commercial Sexual Exploitation of Children.
- 28- The World Declaration on the Survival, Protection & Development of Children.
- 29- United Nations: Millennium Declaration.
- 30- The Child Interests.
- 31- Child Interests of Best.
- ۳۲- از جمله بند ۱ ماده ۱۸ کنوانسیون حقوق کودک.
- 33- Optional Protocols to the Convention.
- 34- Global Movement for Children (GMC).
- 35- U.N. General Assembly Special Session on Children, 10 – 12 May 2002.
- ۳۶- ر.ک: گلن جانسون، اعلامیه جهانی حقوق بشر و تاریخچه آن، ترجمه محمدجعفر پوینده، ص ۸۴ - ۸۶.
- ۳۷- بخش ۱۱ زیر عنوان (Next Report)، پاراگراف ۷۸ در سند CRC/C/15/Add.254.
- ۳۸- بخش ب (Follow-up measures and progress achieved by the State party)، پاراگراف ۳ در سند CRC/C/15/Add.254.